

7/2019
Ιούνιος 2019

**ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974
Τα Αποτελέσματα και οι Μελλοντικές Προοπτικές**

του Ανδρέα Θεοφάνους

**ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

UNIVERSITY *of* NICOSIA

1993-2019 ΕΙΚΟΣΙΕΞΙ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

7/2019
Ιούνιος 2019

ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974
Τα Αποτελέσματα και οι Μελλοντικές Προοπτικές

του Ανδρέα Θεοφάνους

ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974
Τα Αποτελέσματα και οι Μελλοντικές Προοπτικές

7/2019

Λευκωσία, Ιούνιος 2019

Copyright © Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων,
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων,
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ανδρέας Θεοφάνους

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και Πρόεδρος του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και Διακυβέρνησης καθώς και του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει επισκεφθεί αριθμό πανεπιστημίων και δεξαμενών σκέψης ως επισκέπτης καθηγητής, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης ή/και προσκεκλημένος ομιλητής στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μέση Ανατολή, την Ιαπωνία και την Αυστραλία. Αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα ιδρύματα: *London School of Economics and Political Science, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center of Scholars, Center for European Integration Studies – University of Bonn, Hebrew University of Jerusalem, Australian Institute of International Affairs* και *University of Tokyo*. Είναι συγγραφέας και συνεπιμελητής διαφόρων βιβλίων και κειμένων πολιτικής για πολιτικά και οικονομικά θέματα καθώς και για θέματα που σχετίζονται με την Κύπρο, την ΕΕ και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα βιβλία του «Η Πολιτική Οικονομία της Λύσης του Κυπριακού Προβλήματος: Η Εξέταση Τεσσάρων Σεναρίων» (2009), «Η Κύπρος Ενώπιον Διλημάτων - Σκέψεις και Προβληματισμοί» (2011) και «Η Διακυβέρνηση και η Πολιτική Οικονομία μιας Ομοσπονδιακής Κύπρου» (2016). Υπογραμμίζονται συναφώς τα Κείμενα Πολιτικής (με τη συμβολή ομάδας εργασίας) *Η Κυπριακή Οικονομία σε Σταυροδρόμι - Πώς θα εξέλθουμε από την κρίση* (δημοσιεύθηκε από το Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας τον Μάιο 2013) και *The Way Out of the Cyprus Economic Crisis* (δημοσιεύθηκε από τη *Notre Europe* τον Σεπτέμβριο του 2013). Έχει δημοσιεύσει αριθμό συγγραμμάτων, οργάνωσε πολυάριθμα διεθνή συμπόσια και συνέδρια και ήταν/είναι επιστημονικός συντονιστής σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Το 2004 εισήγαγε τη διμηνιαία ηλεκτρονική έκδοση *In Depth* και στις αρχές του 2010 τη νέα σειρά Κειμένων Πολιτικής του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων. Από το Φθινόπωρο του 2017 είναι επίσης επιμελητής του μηνιαίου ηλεκτρονικού εντύπου *Eastern Mediterranean Policy Note*.

ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974
Τα Αποτελέσματα και οι Μελλοντικές Προοπτικές*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
I. ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗ ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ	7
II. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ.....	12
III. ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ	15
IV. ΟΙ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 2008 ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΡΑΝ ΜΟΝΤΑΝΑ	20
V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.....	27
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	32

*Το Κείμενο αυτό κατατέθηκε αρχικά ως εισήγηση στο Συνέδριο «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974» το οποίο διοργανώθηκε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Λευκωσίας και το περιοδικό Νέα Εστία σε συνεργασία με το περιοδικό The Cyprus Review και το Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων. Το Συνέδριο έλαβε χώρα στις 12-13 Οκτωβρίου 2018. Σημειώνεται ότι το Κείμενο, το οποίο έτυχε της αναγκαίας επικαιροποίησης, θα συμπεριληφθεί σε Τόμο ο οποίος αναμένεται να εκδοθεί το Φθινόπωρο του 2019.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 13 Ιουλίου 1974 είχε ολοκληρωθεί προκαταρκτικά το προσχέδιο συμφωνίας για το Κυπριακό από τους συνταγματολόγους Μιχαήλ Δεκλερή από την Ελλάδα και Ορχάν Αλτικαστή από την Τουρκία, οι οποίοι πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στα πλαίσια των ενισχυμένων ενδοκυπριακών συνομιλιών. Όμως το πραξικόπημα και η εισβολή διαφοροποίησαν άρδην τα δεδομένα. Στις 23 Ιουλίου 1974 ο Προεδρεύων Γλαύκος Κληρίδης εισηγήθηκε στον Ραούφ Ντενκτάς την επαναφορά του Συντάγματος του 1960. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης σε συνεννόηση με την Άγκυρα απάντησε ότι ήταν πλέον αργά.

Με τα σχέδια τα οποία κατατέθηκαν από την τουρκική πλευρά μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου γύρου της εισβολής οι σχεδιασμοί της Άγκυρας ήταν προφανείς. Παρά τις οδυνηρές παραχωρήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς δεν κατέστη δυνατή η επίτευξη μιας συμφωνίας. Μεταγενέστερα, ούτε και η σταδιακή προσαρμογή των ελληνοκυπριακών θέσεων στις τουρκο(κυπριακές) οδήγησε σε λύση.

Το κείμενο αυτό αξιολογεί τα αποτελέσματα των ατέρμωνων κύκλων διακοινοτικών συνομιλιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ μετά το 1974 καθώς και τις προεκτάσεις τους. Ταυτόχρονα, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα κατατίθενται εισηγήσεις για το μέλλον.

I. ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗ ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ

Το Σύνταγμα του 1960, το οποίο ήταν βασισμένο σε ένα υπόδειγμα συναινετικής δημοκρατίας (consociational democracy) ήταν κατ' ουσίαν μια μορφή διοικητικής δικοινοτικής ομοσπονδίας χωρίς γεωγραφική βάση. Επίσης, το νεοσύστατο κράτος τελούσε υπό την κηδεμονία των τριών εγγυητριών δυνάμεων - της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Πέραν τούτου δεν υπήρχε ένα κοινό όραμα για το μέλλον ούτε παράδοση αλληλοανοχής και πολιτική κουλτούρα συνεργασίας. Επιπρόσθετα, υπήρχαν συνεχείς έξωθεν παρεμβάσεις στα τεκταινόμενα της Κύπρου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η χώρα οδηγήθηκε σε διακοινοτικές ταραχές και σε μια μεγάλη κρίση περί τα τέλη του 1963 και μεταγενέστερα.

Με την αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από το νόμιμο κράτος και τη δημιουργία θυλάκων το πολιτικό πεδίο διαφοροποιήθηκε δραστικά. Ο Πρόεδρος Μακάριος έδωσε τεράστια μάχη για τη συνέχεια του κράτους. Τα νέα δεδομένα δημιούργησαν το Δίκαιο της Ανάγκης. Το Ψήφισμα 186 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ στις 4 Μαρτίου 1964 κατ' ουσίαν αποτέλεσε μια δικαίωση για την Κυπριακή Δημοκρατία. Έκτοτε η Τουρκία προσπαθεί να ακυρώσει τη σημαντική αυτή απόφαση.

Με την άνοδο της Χούντας στην Ελλάδα στις 21 Απριλίου 1967, την κρίση του Νοεμβρίου του 1967 και την αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο, ο Μακάριος στράφηκε προς την πολιτική του εφικτού. Στόχος δεν ήταν πλέον η Ένωση αλλά ένα ενιαίο κράτος με στοιχεία τοπικής και κοινοτικής αυτοδιοίκησης σε θέματα χαμηλής πολιτικής. Αργά αλλά σταθερά παρατηρήθηκε ουσιαστική πρόοδος στις ενδοκυπριακές συνομιλίες οι οποίες άρχισαν το 1968. Λίγο πριν από το πραξικόπημα υπήρξαν ουσιαστικές συγκλίσεις και τα δύο μέρη βρισκόταν σε ακτίνα συμφωνίας.

Στις 13 Ιουλίου 1974 είχε ολοκληρωθεί προκαταρκτικά το προσχέδιο συμφωνίας για το Κυπριακό από τους Μιχαήλ Δεκλερή και Ορχάν Αλτικαστή το οποίο επρόκειτο να μονογραφηθεί από τους δύο συνομιλητές Γλαύκο Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς στις 16 Ιουλίου 1974. Η συμφωνία αυτή προνοούσε ένα ενιαίο κράτος με στοιχεία τοπικής και κοινοτικής αυτοδιοίκησης σε θέματα χαμηλής πολιτικής.

Είναι προφανές όμως ότι η Τουρκία προετοιμαζόταν και караδοκούσε για την ευκαιρία που ανέμενε, η οποία δόθηκε από το πραξικόπημα της Χούντας στις 15 Ιουλίου 1974. Η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου και το απόγευμα της 22^{ης} Ιουλίου υπήρξε συμφωνία για κατάπαυση του πυρός. Μετά την παραίτηση του επικεφαλής του πραξικοπηματικού καθεστώτος Νίκου Σαμψών, καθήκοντα προεδρεύοντος ανέλαβε ο Πρόεδρος της Βουλής Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος εισηγήθηκε στις 23 Ιουλίου στον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς την επιστροφή στο Σύνταγμα Ζυρίχης και Λονδίνου. Η απάντηση Ντενκτάς μετά από συνεννόηση με την Άγκυρα ήταν ότι «είναι πλέον αργά». Η βάση των

συνομιλιών είχε μετατοπισθεί δραματικά. Στη διάσκεψη της Γενεύης (11-13 Αυγούστου 1974) συζητήθηκε η ομοσπονδία σε γεωγραφική βάση. Η τουρκική πλευρά κατέθεσε δύο χάρτες, Γκιουνές και Ντενκτάς, δια των οποίων ζητείτο όπως το 34% του εδάφους περιέλθει υπό τουρκική διοίκηση. Το ένα προνοούσε μια μόνο περιοχή υπό τουρκική διοίκηση και το άλλο αριθμό καντονιών. Και με τα δύο σχέδια οι Έλληνες θα έπρεπε να εκκενώσουν τις περιοχές που θα ήταν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση.

Όταν ο επικεφαλής της ελληνοκυπριακής αντιπροσωπείας Προεδρεύων Γλαύκος Κληρίδης ζήτησε 36 ώρες για να επιστρέψει στην Κύπρο για διαβουλεύσεις, η Τουρκία αρνήθηκε. Τις πρωινές ώρες της 14^{ης} Αυγούστου 1974 άρχισε η δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής. Με τη νέα κατάπαυση του πυρός στις 16 Αυγούστου τα δεδομένα είχαν διαφοροποιηθεί δραματικά. Η Κύπρος δεν ήταν πλέον η ευημερούσα χώρα που όλοι γνώριζαν. Η Τουρκία είχε κατακτήσει σχεδόν το 38% του εδάφους της Μεγαλονήσου. Χιλιάδες ήταν οι νεκροί, οι αγνοούμενοι και οι εκτοπισθέντες. Πέραν τούτου, η οικονομία της χώρας είχε υποστεί ένα βαρύτατο πλήγμα. Οι Ελληνοκύπριοι ήταν ενώπιον μιας βιβλικών διαστάσεων τραγωδίας. Σε πολιτικό επίπεδο ήταν προφανές ότι τα δεδομένα ήταν πολύ δύσκολα: από τη ματαιώση προηγουμένως της ένωσης και τώρα της προοπτικής του ενιαίου κράτους, το υπό συζήτηση πλαίσιο θα ήταν η ομοσπονδία και ο γεωγραφικός διαχωρισμός. Και τούτο παρά την αρχική ψευδαίσθηση ότι η νέα κατάσταση πραγμάτων θα ήταν προσωρινή: ότι με την επιστροφή του Προέδρου Μακαρίου στην Κύπρο θα δημιουργούντο νέα δεδομένα και τελικά θα επέστρεφαν οι πρόσφυγες στις εστίες τους.

Στη σύσκεψη των Αθηνών στις 30 Νοεμβρίου 1974 ένα μεγάλο μέρος της συζήτησης περιστράφηκε γύρω από τις επιλογές της διπεριφερειακής και της πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας. Στην ομιλία του στην Αθήνα στις 29 Νοεμβρίου 1974 λίγες μέρες πριν από την επιστροφή του στην Κύπρο ο Πρόεδρος Μακάριος υπογράμμισε ότι ενώ θα προσέφερε κλάδο ελαίας και στους Τουρκοκύπριους *«εν ουδεμία περιπτώσει δεν θα δώσω γη και υδώρα σύμβολα ατιμώσεως και υποταγής...»*. Προφανώς ο Κύπριος Πρόεδρος δεν είχε καταλήξει σε μια οριστική απόφαση.

Παρά ταύτα σταδιακά ο Μακάριος και οι Ελληνοκύπριοι άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η αποδοχή της ομοσπονδίας σε γεωγραφική βάση ήταν αναπόφευκτη. Η συζήτηση για τη διπεριφερειακή και την πολυπεριφερειακή ομοσπονδία συνεχίστηκε. Οι δυνάμεις που αντιτίθοντο στην ομοσπονδία δεν κατέθεσαν ποτέ οποιαδήποτε ολοκληρωμένη εναλλακτική πρόταση.

Στις 15 Φεβρουαρίου 1975 η τουρκοκυπριακή ηγεσία ανακήρυξε μονομερώς και πανηγυρικά την «Τουρκοκυπριακή Ομόσπονδη Πολιτεία της Βορείου Κύπρου». Η ενέργεια αυτή με την καθοδήγηση της Άγκυρας είχε την καθολική στήριξη των Τουρκοκυπρίων. Στις 2 Αυγούστου 1975

υπογράφηκε η Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης την οποία η τουρκική πλευρά δεν τήρησε.

Με την εκλογή του Τζίμι Κάρτερ ως νέου Προέδρου των ΗΠΑ τον Νοέμβριο του 1976 υπήρξαν πολύ μεγάλες προσδοκίες στην Κύπρο. Το κτύπημα των καμπάνων τη μέρα της εκλογής του ήταν ενδεικτικό μιας κατάστασης όπου δεν υπήρχε επαρκής αντίληψη των δεδομένων. Η προτεραιότητα των ΗΠΑ ήταν η άρση του αμερικανικού εμπάργκο στην πώληση όπλων στην Τουρκία και η πλήρης εξομάλυνση των σχέσεων των δύο χωρών. Τα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων και η διεθνής νομιμότητα ήταν και για την κυβέρνηση Κάρτερ δευτερευούσης σημασίας. Η νέα αμερικανική πρωτοβουλία θα διευκόλυνε τόσο τις επιδιώξεις των ΗΠΑ όσο και της Τουρκίας. Έτσι με την κάθοδο του Κλαρκ Κλίφορντ στην Κύπρο, απεσταλμένου του Αμερικανού Προέδρου, δρομολογήθηκαν οι εξελίξεις οι οποίες οδήγησαν στη συμφωνία υψηλού επιπέδου του Προέδρου Μακαρίου και του Τουρκοκύπριου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς στις 12 Φεβρουαρίου, 1974 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών:

1. «Επιζητούμε μια ανεξάρτητη, αδέσμευτη δικαιονομική ομόσπονδη Δημοκρατία.
2. Το έδαφος υπό τη διοίκηση της κάθε κοινότητας πρέπει να συζητηθεί υπό το φως της οικονομικής βιωσιμότητας ή παραγωγικότητας και της ιδιοκτησίας γης.
3. Θέματα αρχών όπως η ελευθερία διακίνησης, ελευθερία εγκατάστασης, το δικαίωμα παρουσίας και άλλα εξειδικευμένα ζητήματα, είναι ανοικτά για συζήτηση, λαμβάνοντας υπόψη τη θεμελιώδη βάση ενός δικαιονομικού ομοσπονδιακού συστήματος και ορισμένες πρακτικές δυσκολίες, οι οποίες μπορεί να προκύψουν για την τουρκοκυπριακή κοινότητα.
4. Οι εξουσίες και αρμοδιότητες της κεντρικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης θα είναι τέτοιες, ώστε να διασφαλίζουν την ενότητα της χώρας λαμβανομένου υπόψη και του δικαιονομικού χαρακτήρα του κράτους».

Ο Μακάριος αντιλήφθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα ότι οι παραχωρήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς δεν οδήγησαν σε ανάλογες υποχωρήσεις από την τουρκική πλευρά οι οποίες θα ήταν δυνατό να οδηγήσουν σε διευθέτηση του Κυπριακού. Η κατάθεση προτάσεων την άνοιξη του 1977 από τον διαπραγματευτή Τάσσο Παπαδόπουλο, ο οποίος είχε αντικαταστήσει τον Γλαύκο Κληρίδη, δεν είχε ανταπόκριση.

Η πραγματικότητα είναι ότι με αμετακίνητες τις τουρκικές θέσεις εξακολούθησε να υφίσταται τεράστιο χάσμα στο εδαφικό, το παρουσιακό, το προσφυγικό, τη δομή του κράτους, τη διακυβέρνηση, την πολιτική ισότητα και τις εγγυήσεις. Στην τελευταία του ομιλία στις 20 Ιουλίου 1977 ο Πρόεδρος Μακάριος διακήρυξε την ανάγκη για μακροχρόνιο αγώνα

επεξηγώντας πειστικά ότι η πολιτική αυτή δεν ήταν επιλογή αλλά αναγκαία και αναπόφευκτη αντίδραση στις τουρκικές επιδιώξεις.

Στις 3 Αυγούστου 1977 ο Πρόεδρος Μακάριος πέθανε μετά από οξύ καρδιακό επεισόδιο. Αναμφίβολα η υγεία του είχε κλονισθεί από το δράμα που βίωνε η Κύπρος. Ο Σπύρος Κυπριανού διαδέχθηκε τον Μακάριο και παρέμεινε στην Προεδρία μέχρι το 1988. Το 1978 κατατέθηκε το Αμερικανοκαναδοβρετανικό Σχέδιο γνωστό ως Σχέδιο Νίμιτς το οποίο τελικά απορρίφθηκε από την Δημοκρατική Παράταξη (η οποία μετονομάστηκε αργότερα σε ΔΗΚΟ), την ΕΔΕΚ και το ΑΚΕΛ. Σημειώνεται ότι, μεταξύ άλλων, στο συγκεκριμένο Σχέδιο υπήρχε πρόνοια για δύο συνιστώσες περιοχές (constituent regions).

Στις 19 Μαΐου 1979 ο Πρόεδρος Σπύρος Κυπριανού και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς κατέληξαν σε μια νέα συμφωνία υψηλού επιπέδου υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών:

1. «Συμφωνήθηκε η επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών στις 15 Ιουνίου 1979.
2. Η βάση των συνομιλιών θα είναι οι κατευθυντήριες γραμμές Μακαρίου-Ντενκτάς της 12^{ης} Φεβρουαρίου 1977 και τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών που είναι σχετικά με το κυπριακό πρόβλημα.
3. Πρέπει να υπάρχει σεβασμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες όλων των πολιτών της Δημοκρατίας.
4. Οι συνομιλίες θα καλύψουν όλες τις εδαφικές και συνταγματικές πτυχές.
5. Προτεραιότητα θα δοθεί στην επίτευξη συμφωνίας για την επανεγκατάσταση στα Βαρώσια υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών ταυτόχρονα με την έναρξη της μελέτης από τους συνομιλητές των συνταγματικών και εδαφικών πτυχών μιας συνολικής διευθέτησης.
Μόλις επιτευχθεί συμφωνία για τα Βαρώσια θα εφαρμοστεί, χωρίς να αναμένεται η έκβαση των συζητήσεων για άλλες πτυχές του κυπριακού προβλήματος.
6. Συμφωνήθηκε η αποχή από οποιαδήποτε ενέργεια, η οποία θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την έκβαση των συνομιλιών, και ειδική έμφαση θα δοθεί σε αρχικά πρακτικά μέτρα και από τις δύο πλευρές για την προώθηση καλής θέλησης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και την επάνοδο σε ομαλές συνθήκες.
7. Η αποστρατικοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας αντιμετωπίζεται ως υπαρκτό ζήτημα, και θέματα σχετικά με αυτή θα συζητηθούν.
8. Η ανεξαρτησία, κυριαρχία, εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο της Δημοκρατίας θα πρέπει να τυγχάνουν επαρκών εγγυήσεων έναντι της ένωσης, ολικώς ή μερικώς,

- με οποιαδήποτε άλλη χώρα και έναντι οποιασδήποτε μορφής διχοτόμησης ή απόσχισης.
9. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξαχθούν με συνεχή τρόπο, αποφεύγοντας οποιαδήποτε καθυστέρηση.
  10. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξαχθούν στη Λευκωσία».

Η συμφωνία της 19^{ης} Μαΐου 1979 αποτελούσε βελτίωση σε σχέση με εκείνη της 12^{ης} Φεβρουαρίου 1977. Η συνέχεια όμως υπήρξε απογοητευτική. Ενδεικτικό τούτου είναι το γεγονός με βάση την παράγραφο (5) της συμφωνίας υψηλού επιπέδου Κυπριανού – Ντενκτάς επροβλέπετο ότι με την επανέναρξη των συνομιλιών θα τροχειοδρομείτο η επιστροφή των προσφύγων στα Βαρώσια. Η συγκεκριμένη πρόνοια της συμφωνίας αυτής δεν υλοποιήθηκε ποτέ.

Στην πορεία του χρόνου υπήρξε αναβάθμιση των τουρκικών απαιτήσεων. Στις 15 Νοεμβρίου 1983 ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς ανακήρυξε μονομερώς την «ΤΔΒΚ». Η πράξη αυτή η οποία στηρίχθηκε μόνο από την Τουρκία καταδικάστηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και τη διεθνή κοινότητα. Όμως δεν υπήρξαν οποιεσδήποτε κυρώσεις εναντίον της Τουρκίας και της κατοχικής οντότητας. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία σταδιακά σύρθηκε σε νέες υποχωρήσεις. Έτσι, το διαπραγματευτικό κεκτημένο που διαμορφώθηκε σταδιακά διαφοροποιήθηκε από το πλαίσιο που συζητείτο την περίοδο 1977-1979. Μετά το 2008 επήλθε περαιτέρω επιδείνωση.

II. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ

Τα γεγονότα του καλοκαιριού του 1974 και ό,τι επακολούθησε δημιούργησαν μια νέα κατάσταση πραγμάτων στην Κύπρο. Εκτός από την ανθρώπινη τραγωδία και τη σοβαρή κοινωνικοοικονομική δυσπραγία επήλθε και μια νέα *de facto* πολιτική κατάσταση πραγμάτων. Αυτό περιλάμβανε τον βίαιο εκδιωγμό χιλιάδων Ελληνοκυπρίων από τη γη των πατέρων τους και τη σταδιακή μεταφορά των Τουρκοκυπρίων στο βόρειο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου.

Ταυτόχρονα άρχισαν να γίνονται νέες σκέψεις και να εμφανίζονται προσεγγίσεις σε σχέση με τη μορφή της τελικής λύσης του Κυπριακού. Αρχικά οι Ελληνοκύπριοι συζητούσαν μεταξύ τους την προοπτική μιας πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας. Η τουρκοκυπριακή πλευρά εξεδήλωσε άμεσα τις προθέσεις της σε σχέση με αυτό το οποίο στην πορεία του χρόνου ονομάστηκε «διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία».

Οι συμφωνίες υψηλού επιπέδου 1977 και 1979 συνεπάγονταν μια πολύ διαφορετική προσέγγιση σε σχέση με οτιδήποτε συζητείτο πριν από το 1974. Στην πορεία του χρόνου η συζήτηση για τη δικοινοτική ομοσπονδία για να αποφευχθεί η διχοτόμηση αποτελούσε όντως μια οδυνηρή παραχώρηση από τους Ελληνοκυπρίους επειδή εμπειριέχε την αποδοχή συγκεκριμένων «πραγματικοτήτων επί του εδάφους» που είχαν δημιουργηθεί από την τουρκική εισβολή και την κατοχή του βόρειου τμήματος της Μεγαλονήσου. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία αντίκρυζε τη διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία ως αναγκαίο βήμα για την αποκατάσταση της ενότητας της χώρας. Όμως 42 χρόνια μετά από αυτές τις συμφωνίες εξακολουθεί να υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα στην ερμηνεία των συμφωνηθέντων τόσο εντός όσο και μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι το τι αποδέχθηκε η ελληνοκυπριακή ηγεσία το 1977 και το 1979 δεν είναι το ίδιο με το τι συζητείται σήμερα. Μεταξύ άλλων, στις συμφωνίες του 1977 και 1979 δεν ετίθετο θέμα παρθενογένεσης καθώς και ιδρυτικής συμφωνίας από δύο συνιστώντα κράτη. Επιπρόσθετα, ενώ από τις συμφωνίες προκύπτει η έννοια της ομοσπονδίας καθώς και η γεωγραφική της διάσταση δεν υπήρχε πρόνοια για δύο ζώνες/περιφέρειες.

Υπάρχουν δύο βασικά σημεία τα οποία θα πρέπει να υπογραμμισθούν σε σχέση με τις συμφωνίες υψηλού επιπέδου. Πρώτο, οι συμφωνίες αυτές σχεδόν ικανοποιούσαν τις βασικές τουρκοκυπριακές θέσεις ενώ από πλευράς των Ελληνοκυπρίων θεωρήθηκαν και εξακολουθούν να θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν μια πολύ οδυνηρή υποχώρηση. Δεύτερο, η συμβατική ερμηνεία του τι πραγματικά προνοούσαν οι συμφωνίες υψηλού επιπέδου ήταν διαμετρικά αντίθετη σε κάθε κοινότητα. Μεταξύ άλλων, για τους Ελληνοκύπριους αυτό εμπειριέχε τη μετεξέλιξη και όχι τη διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Για τους Τουρκοκύπριους εμπειριέχε ένα νέο συνεταιρισμό και τη δημιουργία ενός νέου κράτους. Επιπρόσθετα,

για την τουρκοκυπριακή πλευρά τα δύο κράτη θα ήταν σχεδόν εθνικά ομοιογενή.

Οι διαφορετικές ερμηνείες και προσεγγίσεις δεν περιστρέφονταν μόνο γύρω από την έκταση της περιοχής που θα έπρεπε να βρίσκεται κάτω από τουρκοκυπριακή διοίκηση. Για τον Πρόεδρο Μακάριο και τους Ελληνοκυπρίους το δικαίωμα ιδιοκτησίας, επιστροφής των προσφύγων στις εστίες τους και της εγκατάστασης για όλους τους Κυπρίους σ' ολόκληρη την επικράτεια της Μεγαλονήσου ήταν και εξακολουθούν να είναι αναφαίρετα. Για τους Ελληνοκυπρίους ήταν λογικό να απαιτούν την επιστροφή των περιουσιών τους ενώ η επιθυμία των Τουρκοκυπρίων να ζήσουν σε μια περιοχή κάτω από τη δική τους διοίκηση θα μπορούσε να ικανοποιηθεί χωρίς να καταπατηθούν τα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων. Η Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορούσε να αναλάβει την οικοδόμηση κατοικιών σε κρατική γη, ούτως ώστε ακόμα και εάν όλοι οι Ελληνοκύπριοι επέστρεφαν κάτω από τουρκοκυπριακή διοίκηση να εξακολουθήσει να υπάρχει τουρκοκυπριακή πλειοψηφία στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

Οι τουρκοκυπριακές θέσεις στα θέματα αυτά ήταν διαμετρικά αντίθετες. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς ήταν ξεκάθαρος: θα έπρεπε να υπάρξει «καθολική» ανταλλαγή περιουσιών και αποζημιώσεις ώστε η περιοχή η οποία θα διοικείται από την κάθε κοινότητα να είναι σχεδόν εθνικά ομοιογενής. Επιπρόσθετα, η τουρκοκυπριακή αντίληψη και θεώρηση για τη νέα κρατική δομή εμπεριείχε πολυδιάστατες και πολύπλοκες διαστάσεις. Κατ' ουσίαν η κεντρική κυβέρνηση θα ήταν αδύναμη και η πηγή των εξουσιών θα ήταν οι δύο εθνικά ομοιογενείς οντότητες. Αυτές θα περιγράφονταν στην πορεία του χρόνου «συνιστώντα κράτη» στο Σχέδιο Ανάν V το 2004.

Προφανώς ένας τέτοιος διακανονισμός όπως τον οραματίζεται η τουρκοκυπριακή πλευρά θα καταστούσε πολύ δύσκολη αν όχι αδύνατη τη δημιουργία μιας ενιαίας οικονομίας, μιας κοινωνίας και μιας πολιτείας. Οι αυστηρές, σχεδόν απόλυτες, πρόνοιες διζωνικότητας που απαιτούνται από την τουρκοκυπριακή πλευρά υποσκάπτουν την ιδέα μιας ενοποιημένης οικονομίας. Παρ' όλα αυτά και μέσα από το ίδιο φιλοσοφικό πλαίσιο, η τουρκοκυπριακή πλευρά θα αξίωνε τη σύγκλιση των βιοτικών επιπέδων – χωρίς μια ενοποιημένη οικονομία και χωρίς την ελεύθερη διακίνηση των συντελεστών παραγωγής. Ταυτόχρονα δεν γινόταν καν λόγος για σύγκλιση των επιπέδων παραγωγικότητας.

Υπήρχαν επίσης διαφορετικές προσεγγίσεις σε σχέση με τους μηχανισμούς λήψεως αποφάσεων. Οι τουρκοκυπριακές απαιτήσεις υπογράμμιζαν την ιδέα της πολιτικής ισότητας και με συγκεκριμένο περιεχόμενο σε όλα τα επίπεδα. Αυτό σήμαινε ότι καμία σημαντική απόφαση δεν θα μπορούσε να ληφθεί χωρίς τουρκοκυπριακή συναίνεση. Και η ιδέα για εκ περιτροπής προεδρία τέθηκε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων από την τουρκοκυπριακή πλευρά.

Για τους Ελληνοκύπριους αυτό αποτελούσε υπερβολή. Ήταν ένα πράγμα οι Τουρκοκύπριοι να έχουν αυτονομία στην περιοχή κάτω από τη διοίκησή τους και άλλο να απαιτούν εκ περιτροπής προεδρία και τη δική τους συναίνεση για οποιαδήποτε απόφαση του κράτους. Τα αιτήματα αυτά ενίσχυαν τους πάγιους φόβους των Ελληνοκυπρίων για το μέλλον, ιδίως εάν ληφθεί υπ' όψιν η υπόθεση εργασίας για έλεγχο των Τουρκοκυπρίων από την Άγκυρα ακόμα και μετά τη λύση. Ούτως ή άλλως με τον εποικισμό οι Τουρκοκύπριοι είναι εδώ και πολλά χρόνια μειοψηφία και στην κατεχόμενη Κύπρο. Οι Ελληνοκύπριοι συμφωνούσαν ότι θα πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική τουρκοκυπριακή συμμετοχή στην κεντρική κυβέρνηση και σε όλους τους θεσμούς του κράτους, αλλά αυτό δεν μεταφραζόταν σε αριθμητική ισότητα. Οι Ελληνοκύπριοι υπογράμμιζαν τη σημασία και την πρωτοκαθεδρία της κεντρικής κυβέρνησης σε αντίθεση με την τουρκοκυπριακή θέση ότι η πηγή των εξουσιών και αρμοδιοτήτων θα ήταν δύο πολιτικά ισότιμες οντότητες οι οποίες θα είχαν κυριαρχικά δικαιώματα και ισότιμο καθεστώς.

Οι διαφορές των δύο πλευρών ήταν/είναι πολύ βαθιές. Και παρά τις ελληνοκυπριακές υποχωρήσεις δεν επήλθε διάσπαση του αδιεξόδου ως αποτέλεσμα του τουρκικού μαξιμαλισμού. Αρκεί επίσης να ληφθεί υπ' όψιν ότι διαχρονικά οι Τουρκοκύπριοι αντικρίζουν την Κυπριακή Δημοκρατία ως ένα ελληνοκυπριακό κράτος και ως εκ τούτου προτιμούν ένα «νέο συνεταιρισμό» που να εμπεριέχει μια «νέα κατάσταση πραγμάτων». Οι Ελληνοκύπριοι, όμως, επιθυμούν όπως η λύση λάβει χώρα μέσα στα πλαίσια της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας. Επιπρόσθετα, οι Ελληνοκύπριοι αξιολογούν την οποιαδήποτε συνταγματική ρύθμιση όχι μόνο στα πλαίσια μιας διευθέτησης με τους Τουρκοκύπριους αλλά ταυτόχρονα και μέσα από τις γεωπολιτικές διαστάσεις και τους στόχους της Άγκυρας έναντι της Κύπρου όπως οι ίδιοι τους αντιλαμβάνονται. Έτσι, η σιωπηλή πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων αντικρίζει τις τουρκοκυπριακές ιδέες για λύση ότι ουσιαστικά συνεπάγονται «έλεγχο στον Βορρά και συνεταιρισμό στον Νότο». Αυτό δυστυχώς ήταν και είναι χειρότερο από τη διχοτόμηση. Η θέση αυτή είχε κατατεθεί από πολιτικούς όπως οι αποβιώσαντες Σπύρος Κυπριανού, Τάσος Παπαδόπουλος καθώς και από τον Βάσο Λυσσαρίδη. Είχε επίσης κατατεθεί από διάφορους ακαδημαϊκούς, άλλους αναλυτές και δημοσιογράφους. Η αξιολόγηση αυτή δεν συνεπάγεται υποστήριξη της διχοτόμησης. Υποδεικνύει όμως ότι η «συμβατική μορφή» της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας είναι κατ' ουσίαν χειρότερη και από τη διχοτόμηση.

Με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε ακόμα ένα επιπρόσθετο σοβαρό ζήτημα, ο εποικισμός. Σήμερα ο πληθυσμός στην κατεχόμενη Κύπρο υπολογίζεται γύρω στις 350.000 εκ των οποίων μόνο περίπου 120.000 είναι Τουρκοκύπριοι. Η συντριπτική πλειοψηφία είναι έποικοι. Συνεπώς εκ των πραγμάτων επέρχεται και μια ουσιαστική διαφοροποίηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

ΙΙΙ. ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ

Μετά τις συμφωνίες υψηλού επιπέδου η συμβατική σοφία και οι θέσεις σε σχέση με τη λύση του Κυπριακού εξελίχθηκαν σ' αυτό που περιγράφηκε ως μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία. Διάφοροι παράγοντες συνέβαλαν σε αυτό. Πρώτο, η διεθνής κοινότητα προσπαθούσε να βρει κοινό έδαφος μεταξύ δύο διαμετρικά αντίθετων θέσεων. Δεύτερο, το τεράστιο ανισοζύγιο δυνάμεων μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Τουρκίας οδήγησε σε μια σύνθεση προτάσεων οι οποίες τελικά αντικατόπτριζαν σε μεγάλο βαθμό τις τουρκικές θέσεις. Τρίτο, οι αδυναμίες του ελληνοκυπριακού πολιτικού συστήματος και της Ελλάδας δεν επέτρεψαν δυσμενείς εξελίξεις.

Ενώ με τις συμφωνίες υψηλού επιπέδου οι Ελληνοκύπριοι προέβηκαν σε οδυνηρές υποχωρήσεις δεν αποδέχθηκαν ποτέ την τουρκική φιλοσοφία της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας. Ο Πρόεδρος Γιώργος Βασιλείου (1988-1993) κωδικοποίησε τις θέσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς σε αυτό που έγινε γνωστό ως οι Ελληνοκυπριακές Προτάσεις του 1989. Με τις προτάσεις αυτές γινόταν αποδεκτή η θέση ότι οι Τουρκοκύπριοι θα αποτελούσαν πλειοψηφία στην περιοχή η οποία θα ήταν υπό τη διοίκηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Επιπρόσθετα, υπήρχαν οι πρόνοιες για αποτελεσματική συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων σε όλα τα όργανα του κράτους. Παρά ταύτα ο τουρκικός μαξιμαλισμός δεν επέτρεψε το σπάσιμο του αδιεξόδου.

Όταν οι Ιδέες Γκάλι κατετέθησαν στο τραπέζι των συνομιλιών το καλοκαίρι του 1992 η τουρκοκυπριακή πλευρά τις απέρριψε. Η φιλοσοφία των Ιδεών Γκάλι ενσωμάτωνε την πολιτική ισότητα, κατοχύρωνε την ισχυρή διζωνικότητα και τον ισχυρό δικοινοτισμό και εν πολλοίς διατηρούσε το σύστημα των εγγυήσεων με τη συμμετοχή της Τουρκίας. Ο Ντενκτάς απέρριψε αυτό το Σχέδιο όπως και το Σχέδιο Ανάν λίγα χρόνια αργότερα. Ο Ντενκτάς θα υποστήριζε τον πλήρη διαχωρισμό και μια χαλαρή συνομοσπονδιακή διευθέτηση. Σημειώνεται ότι ακόμα και σε μια τέτοια διευθέτηση θα σήμαινε ότι καμιά ουσιαστική απόφαση σε σχέση με την εξωτερική πολιτική καθώς και τα θέματα ασφάλειας δεν θα λαμβανόταν χωρίς τη συγκατάθεση της τουρκικής πλευράς.

Ο Πρόεδρος Βασιλείου απεδέχθη τις Ιδέες Γκάλι ως βάση για λύση με την πεποίθηση ότι μέσα απ' αυτές τις ιδέες και τις διαπραγματεύσεις τελικά θα προέκυπτε μια «δίκαιη διευθέτηση». Αυτό αποτέλεσε το κύριο θέμα στις προεδρικές εκλογές του 1993. Ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος άσκησε έντονη κριτική έναντι των Ιδεών Γκάλι, κέρδισε τις εκλογές με την υποστήριξη του τέως Προέδρου της Δημοκρατίας, Σπύρου Κυπριανού (τότε ηγέτη του Δημοκρατικού Κόμματος) και τη σιωπηρή στήριξη του Βάσου Λυσσαρίδη (τότε ηγέτη του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ). Ο Κληρίδης είχε αποδεχθεί τις Ιδέες Γκάλι ως βάση για διαπραγμάτευση θεωρώντας όμως ότι θα έπρεπε να γίνουν ουσιαστικές αλλαγές για να γίνει αποδεκτό το τελικό Σχέδιο.

Πήρε αρκετό χρόνο στη διεθνή κοινότητα για να αποφασίσει να επενδύσει ξανά σοβαρά σε μια συντονισμένη προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού. Αυτό κατέστη εφικτό μεταγενέστερα όταν ευρύτερα συμφέροντα είχαν διασυνδεθεί με τις τουρκικές ευρωπαϊκές φιλοδοξίες. Η πρωτοβουλία η οποία κατέληξε το 2004 στο Σχέδιο Ανάν ξεκίνησε το Φθινόπωρο του 1999.

Για την ικανοποίηση των στόχων των ΗΠΑ αλλά και διαφόρων χωρών της ΕΕ περιλαμβανομένης της Βρετανίας, ήταν σημαντικό να αποκτήσει η Τουρκία ευρωπαϊκή προοπτική. Το Κυπριακό αποτελούσε ένα βασικό εμπόδιο προς αυτή την κατεύθυνση. Άλλωστε η Τουρκία κατείχε έδαφος χώρας η οποία ήταν υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ. Αναμφισβήτητα μια λύση του Κυπριακού όχι μόνο θα διευκόλυνε αλλά θα έδινε περαιτέρω ώθηση στους ευρωπαϊκούς σχεδιασμούς της Τουρκίας. Στην περίπτωση που το Σχέδιο θα απερρίπτετο αυτό θα έπρεπε να γίνει με τρόπο που να μην επιβαρύνει την Τουρκία.

Στις προεδρικές εκλογές του 2003 ο Γλαύκος Κληρίδης βρέθηκε στη θέση του Γιώργου Βασιλείου σε σχέση με τις Ιδέες Γκάλι. Εν ολίγοις αποδέχθηκε το Σχέδιο Ανάν ως βάση για λύση. Ο Τάσσο Παπαδόπουλος έπραξε ό,τι ο Γλαύκος Κληρίδης σε σχέση με τις Ιδέες Γκάλι το 1993: δηλαδή, αποδέχθηκε το Σχέδιο Ανάν ως βάση για διαπραγμάτευση ασκώντας ταυτόχρονα έντονη κριτική σε αυτό και απαιτώντας ουσιαστικές αλλαγές για να γίνει αποδεκτό. Το εκλογικό σώμα επιβράβευσε τον Τάσσο Παπαδόπουλο το 2003 όπως είχε πράξει το 1993 με τον Γλαύκο Κληρίδη.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν κατέβαλε νέα προσπάθεια για λύση του Κυπριακού στις 10-11 Μαρτίου 2003, η οποία όμως απέτυχε εξ αιτίας της τουρκικής πλευράς. Στις 16 Απριλίου 2003, στην Αθήνα, ο Πρόεδρος Τάσσο Παπαδόπουλος υπέγραψε τη Συνθήκη Προσχώρησης στην ΕΕ. Ενώ οι Ελληνοκύπριοι πανηγύριζαν, στα κατεχόμενα εδάφη υπήρχε ένταση, απογοήτευση και δυσαρέσκεια για την τουρκοκυπριακή ηγεσία. Είχαν ήδη προηγηθεί αρκετές διαδηλώσεις εναντίον του Ραούφ Ντενκτάς και ταυτόχρονα υπέρ της επανένωσης της Κύπρου και της ένταξής της στην ΕΕ.

Ο Ντενκτάς, με την ενθάρρυνση της Άγκυρας, προχώρησε στις 23 Απριλίου 2003 σε μια αιφνιδιαστική ενέργεια – στη μερική άρση των περιορισμών στην ελεύθερη διακίνηση. Υπήρχαν τότε προσδοκίες για αναμενόμενα οφέλη για την τουρκοκυπριακή πλευρά απ’ αυτή την κίνηση:

- (α) η πίεση των Τουρκοκυπρίων ενάντια στο καθεστώς θα εκτονωνόταν και θα μειωνόταν
- (β) η εικόνα διεθνώς για την «ΤΔΒΚ» και την Τουρκία θα διαφοροποιείτο δραστικά
- (γ) τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη για την «ΤΔΒΚ» και την καθημερινότητα των Τουρκοκυπρίων θα βελτιώνονταν ουσιαστικά
- (δ) στο πολιτικό πεδίο ο τρόπος διαχείρισης της «ελεύθερης» διακίνησης ατόμων θα επηρέαζε το περιεχόμενο μιας τελικής διευθέτησης προς

την κατεύθυνση της νομιμοποίησης του *status quo* με μερικές αλλαγές.

Το πιο ουσιαστικό είναι ότι υπήρξαν χιλιάδες διακινήσεις εκατέρωθεν αμέσως μετά τη μερική άρση των περιορισμών. Αρχικά υπήρχε μια νότα αισιοδοξίας και μεγάλης συγκίνησης. Αρκετοί επίσης παραλλήλισαν τα γεγονότα με την πτώση του τοίχους του Βερολίνου. Στην περίπτωση της Κύπρου όχι μόνο δεν επήλθε η κατάρρευση του κατοχικού καθεστώτος αλλά αντίθετα ισχυροποιήθηκε. Από την άλλη όμως φαινόταν να διαβρώνεται ένας από τους βασικούς πυλώνες της τουρκικής πολιτικής στην Κύπρο: ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι δεν μπορούσαν να ζήσουν μαζί. Ο Ντενκτάς για χρόνια επιχειρηματολόγούσε υπέρ της θέσης ότι, μεταξύ άλλων, η ισχυρή διζωνικότητα, ακόμα και ο απόλυτος διαχωρισμός, αποτελούσαν αναγκαιότητες για λόγους ασφαλείας. Παρά ταύτα, η πραγματικότητα (χιλιάδες διακινήσεις κάθε βδομάδα χωρίς κανένα επεισόδιο) δεν επιβεβαίωσε τις υποθέσεις εργασίας του Ντενκτάς.

Όσον αφορά τη δημόσια εικόνα φαινόταν ότι η τουρκο(κυπριακή) πλευρά όχι μόνο είχε σημειώσει μια σημαντική διπλωματική και πολιτική επιτυχία, αλλά ταυτόχρονα η κίνηση αυτή είχε ξαφνιάσει τους Ελληνοκυπρίους. Η κυπριακή κυβέρνηση αντέδρασε αδέξια, καθώς δεν υπήρχε συγκεκριμένη πολιτική. Ορισμένοι αξιωματούχοι ενθάρρυναν τη διακίνηση, άλλοι την αποθάρρυναν και αρκετοί άλλοι πήραν μια ουδέτερη θέση, ότι «εναπόκειται στο κάθε ένα άτομο να πράξει κατά συνείδηση». Στις 30 Απριλίου 2003, η κυπριακή κυβέρνηση ανακοίνωσε σειρά μέτρων στήριξης για τους Τουρκοκύπριους τα οποία περιλάμβαναν δωρεάν περίθαλψη στα δημόσια νοσηλευτήρια, παροχή επίσημων εγγράφων της Κυπριακής Δημοκρατίας (όπως ταυτότητες και διαβατήρια), πρόσβαση στην αγορά εργασίας στις υπό τον έλεγχο της κυπριακής κυβέρνησης περιοχών, κλπ.

Πραγματικά φαινόταν ότι άρχιζε μια νέα εποχή. Ήταν ξεκάθαρο ότι η φιλοσοφία του Σχεδίου Ανάν είχε ξεπεραστεί από τα γεγονότα και δεν αντικατόπτριζε τις νέες πραγματικότητες. Παρά το γεγονός ότι η νέα κυπριακή κυβέρνηση (υπό την Προεδρία του Τάσσου Παπαδόπουλου ο οποίος διαδέχθηκε τον Γλαύκο Κληρίδη) δεν έβλεπε με συμπάθεια τη φιλοσοφία του Σχεδίου Ανάν δεν τόλμησε να κάνει πιο ουσιαστικά και θαρραλέα βήματα. Τέτοια θα μπορούσαν να ήταν προτάσεις για μια νέα προσέγγιση στο Κυπριακό σε συνδυασμό με την προώθηση μιας νέας δέσμης Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ) τα οποία θα οδηγούσαν σε σημαντικά κοινωνικοοικονομικά οφέλη και για τις δύο πλευρές και ταυτόχρονα θα δημιουργούσαν μια νέα πολιτική ατμόσφαιρα. Αντί τούτου η ελληνοκυπριακή πλευρά ακολούθησε αντί να χαράξει ή να συμβάλει στις εξελίξεις. Λίγο πριν από την ένταξη στην ΕΕ κορυφώθηκαν οι διεργασίες και οι πιέσεις για λύση στη βάση του Σχεδίου Ανάν.

Η πέμπτη έκδοση του Σχεδίου Ανάν (Σχέδιο Ανάν V) αποτέλεσε την κλιμάκωση των προσπαθειών της διεθνούς κοινότητας για εξεύρεση συνολικής λύσης του Κυπριακού. Το αποτέλεσμα των δημοψηφισμάτων

στις 24 Απριλίου 2004 – 75,8% απόρριψη από τους Ελληνοκυπρίους και 64,9% αποδοχή από τους Τουρκοκυπρίους (και τους έποικους που ψήφισαν) – ήταν ενδεικτικό ενός μη ισοζυγισμένου σχεδίου. Ταυτόχρονα οδήγησαν σε μεγάλο βαθμό στην αποενοχοποίηση της Τουρκίας. Το τουρκικό αφήγημα, το οποίο εν πολλοίς προωθήθηκε με επιτυχία σε διάφορα κέντρα αποφάσεων, ήταν ότι «οι Ελληνοκύπριοι είναι μαξιμαλιστές και δεν επιθυμούν να μοιραστούν με τους Τουρκοκύπριους την εξουσία, τον πλούτο του νησιού και τα οφέλη της ένταξης στην ΕΕ».

Ο Πρόεδρος Τάσος Παπαδόπουλος και η Κυπριακή Δημοκρατία βρέθηκαν σε δύσκολη θέση καθώς θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για τη μη λύση του Κυπριακού. Δυστυχώς χάθηκε μια σημαντική ευκαιρία για την ελληνοκυπριακή πλευρά να επανατοποθετήσει το Κυπριακό σε μια διαφορετική βάση. Παράλληλα είναι τραγικό ότι το επίσημο κράτος αλλά και το πολιτικό σύστημα απέτυχαν να αντιτάξουν ένα πειστικό αφήγημα στην τουρκική προπαγάνδα που θα αποκαθιστούσε την πραγματικότητα.

Θα μπορούσε να προβληθεί η θέση ότι το Σχέδιο Ανάν νομιμοποιούσε σε μεγάλο βαθμό τα αποτελέσματα της εισβολής και κατοχής. Το τελικό Σχέδιο προέβλεπε δύο συνιστώντα / συνιδρυτικά κράτη και ένα ασθενές κεντρικό κράτος, αυστηρή διζωνικότητα, προεδρικό συμβούλιο και εκ περιτροπής προεδρία. Στο επίπεδο του Ανώτατου Δικαστηρίου υπήρχε πρόνοια για 3 Ελληνοκύπριους Δικαστές, 3 Τουρκοκύπριους και 3 ξένους. Κατ' ουσίαν το Σχέδιο διέλυε την Κυπριακή Δημοκρατία η οποία θα αντικαθίστατο από ένα νέο τρικέφαλο κρατικό μόρφωμα στο οποίο καμιά απόφαση δεν θα ελαμβάνετο χωρίς την έγκριση της τουρκικής πλευράς. Πέραν τούτου το νέο κράτος κατ' ουσίαν δεν θα ήταν στην πραγματικότητα ισότιμο μέλος της ΕΕ.

Το 2006, και μόλις δυο χρόνια μετά τη συντριπτική καταψήφιση του Σχεδίου Ανάν, ο Τάσος Παπαδόπουλος δεσμεύτηκε ότι η επανένωση της Κύπρου θα γίνει «με βάση μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία» όπως καθορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Προσπάθησε όμως να διαφοροποιήσει τη φιλοσοφία που ακολουθήθηκε προηγουμένως και είχε ως κατάληξη το Σχέδιο Ανάν. Γι' αυτό και η ουσία της Συμφωνίας Παπαδοπούλου – Ταλάτ στις 8 Ιουλίου, 2006 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ήταν η προετοιμασία σε τεχνικό επίπεδο για να ξεκινήσουν οι συνομιλίες. Το ζητούμενο ήταν «η διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία με το σωστό περιεχόμενο».

«Δέσμη Αρχών

1. Δέσμευση για την επανένωση της Κύπρου με βάση μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία και πολιτική ισότητα, όπως καθορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας.
2. Αναγνώριση του γεγονότος ότι το *status quo* είναι απαράδεκτο και η παράτασή του θα είχε αρνητικές

- επιπτώσεις για τους Τουρκοκύπριους και τους Ελληνοκύπριους.
3. Δέσμευση στη θέση ότι μια συνολική διευθέτηση είναι επιθυμητή, καθώς και εφικτή, και δεν θα πρέπει να καθυστερήσει περαιτέρω.
  4. Συμφωνία για άμεση έναρξη διαδικασίας, η οποία θα διαλαμβάνει δικοινοτική συζήτηση θεμάτων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή του λαού και, ταυτόχρονα, εκείνων που αφορούν ουσιαστικά θέματα, και τα δύο εκ των οποίων θα συμβάλουν σε μια συνολική διευθέτηση.
  5. Δέσμευση να διασφαλιστεί ότι θα επικρατήσει 'κατάλληλη ατμόσφαιρα' για να είναι η διαδικασία αυτή επιτυχής. Συναφώς, μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης είναι ουσιαστικά, τόσο για βελτίωση της ατμόσφαιρας όσο και για βελτίωση της ζωής όλων των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων. Επίσης, σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να τεθεί τέρμα στο ούτω καλούμενο 'παιχνίδι επίρριψης ευθυνών'.

Απόφαση των δύο ηγετών

Οι Τεχνικές Επιτροπές για θέματα που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή του λαού θα αρχίσουν το έργο τους μέχρι το τέλος Ιουλίου, νοουμένου ότι, κατά τον ίδιο χρόνο, οι δύο ηγέτες θα έχουν, επίσης, ανταλλάξει κατάλογο θεμάτων ουσίας και νοουμένου ότι το περιεχόμενό του θα εξεταστεί από δικοινοτικές ομάδες εργασίας αποτελούμενες από εμπειρογνώμονες και θα οριστικοποιηθούν από τους ηγέτες.

Οι δύο ηγέτες θα συναντώνται περαιτέρω, από καιρού εις καιρό, όποτε κρίνεται χρήσιμο, για να δίνουν καθοδήγηση στις δικοινοτικές ομάδες εργασίας αποτελούμενες από εμπειρογνώμονες για να αξιολογούν την εργασία των Τεχνικών Επιτροπών».

Για τον Πρόεδρο Παπαδόπουλο στόχος ήταν η βελτίωση του Σχεδίου Ανάν. Είναι όμως αμφίβολο εάν μέσω της συγκεκριμένης συμφωνίας θα ήταν δυνατό να επέλθουν ουσιαστικές μεταβολές στο Σχέδιο. Σημειώνεται επίσης ότι για πρώτη φορά σε συμφωνία υψηλού επιπέδου περιλήφθηκε ο όρος «διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία». Ο συγκεκριμένος όρος είχε όμως ήδη εισαχθεί σε διάφορα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ τα προηγούμενα χρόνια. Ούτως ή άλλως η Συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου 2006 δεν προσδιόριζε το ακριβές περιεχόμενο μιας τελικής διευθέτησης.

IV. ΟΙ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 2008 ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΡΑΝ ΜΟΝΤΑΝΑ

Μετά τη νίκη του Δημήτρη Χριστόφια στις προεδρικές εκλογές τον Φεβρουάριο του 2008 η ελληνοκυπριακή πλευρά προχώρησε σε διαπραγματεύσεις για την ουσία του Κυπριακού παραμερίζοντας τις οποιεσδήποτε επιφυλάξεις σε θέματα διαδικασίας. Αποτέλεσμα ήταν η Συμφωνία Χριστόφια – Ταλάτ στις 23 Μαΐου 2008 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών η οποία κατ' ουσίαν επανέφερε τη φιλοσοφία του Σχεδίου Ανάν:

«Οι Ηγέτες είχαν σήμερα ειλικρινείς και αποδοτικές συζητήσεις και αξιολόγησαν τα αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί βάσει της Συμφωνίας της 21^{ης} Μαρτίου.

Επαναβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για μια δίζωνική, δικοινοτική Ομοσπονδία με πολιτική ισότητα όπως ορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Αυτός ο συνεταιρισμός θα έχει μια Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση με μια και μόνη διεθνή προσωπικότητα, καθώς και μια Τουρκοκυπριακή Συνιστώσα Πολιτεία και μια Ελληνοκυπριακή Συνιστώσα Πολιτεία, οι οποίες θα έχουν ισότιμο καθεστώς.

Έδωσαν οδηγίες στους αντιπροσώπους τους να εξετάσουν, εντός 15 ημερών, τα αποτελέσματα των τεχνικών επιτροπών.

Οι Σύμβουλοι θα εξετάσουν στρατιωτικής και μη στρατιωτικής υφής μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Θα επιδιώξουν, επίσης, το άνοιγμα του Λιμνίτη και άλλων οδοφραγμάτων.

Οι Ηγέτες αποφάσισαν να συναντηθούν εκ νέου κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου για να επαναξιολογήσουν την κατάσταση».

Ήταν η πρώτη συμφωνία υψηλού επιπέδου στην οποία γινόταν αναφορά σε δύο συνιστώσες πολιτείες/συνιστώντα κράτη με ισότιμο καθεστώς. Προφανώς υποτιμήθηκε η σημασία του όρου «συνιστών κράτος» ο οποίος παραπέμπει σε συνιδρυτικό κράτος. Με την πρόνοια αυτή αναπόφευκτα η Κυπριακή Δημοκρατία αντικαθίσταται από το νέο κράτος.

Στην προεκλογική εκστρατεία το σύνθημα του Δημήτρη Χριστόφια ότι θα ήταν ο «Πρόεδρος Λύσης» υπονοούσε, εμμέσως πλην σαφώς, ότι υπεύθυνος για τη μη λύση ήταν ο Τάσος Παπαδόπουλος. Επιπρόσθετα, ο ρόλος της Τουρκίας στην όλη εξίσωση δεν φαίνεται να ήταν κατανοητός. Η θεώρηση αυτή εκτός από το γεγονός ότι διευκόλυνε το τουρκικό αφήγημα ήταν εθνικά επιζήμια και επικίνδυνη.

Ο Δημήτρης Χριστόφιας πίστευε ότι η ιδεολογικοπολιτική του σχέση με τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ θα διευκόλυνε τις συνομιλίες και θα δημιουργούντο προϋποθέσεις για την τελική διευθέτηση. Εκτός από την Συμφωνία Χριστόφια-Ταλάτ υπήρξαν και μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης τα οποία δημιούργησαν ένα ευνοϊκό κλίμα. Στις συνομιλίες ενώ υπήρξε πρόοδος με τις συγκλίσεις Χριστόφια-Ταλάτ τελικά δεν κατέστη δυνατή η διευθέτηση του Κυπριακού. Υπογραμμίζεται, μεταξύ άλλων, ότι υπήρξαν συγκλίσεις σε θέματα διακυβέρνησης περιλαμβανομένου του ζητήματος της εκ περιτροπής προεδρίας. Επιπρόσθετα, οι δύο πλευρές κατέληξαν σε κατευθυντήριες γραμμές για το θέμα των εποίκων καθώς και για τον αριθμό των Τούρκων υπηκόων που θα μπορούσαν να έλθουν στην Κύπρο μετά από τη λύση. Στόχος ήταν να διατηρηθεί η αναλογία 4:1 μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Υπήρχαν επίσης συγκλίσεις για τα ενεργειακά ζητήματα καθώς και κατευθυντήριες γραμμές για συζήτηση του εδαφικού και περιουσιακού. Όμως η διευθέτηση του Κυπριακού εξακολούθησε να είναι πολύ μακριά.

Με την εκλογή του τον Φεβρουάριο του 2013 ο Πρόεδρος Νίκος Αναστασιάδης είχε να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Όμως παρέμεινε προσηλωμένος στην πολιτική της εξεύρεσης λύσης στα πλαίσια της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας. Παρά την αρχική δυστοκία ο Νίκος Αναστασιάδης και ο Ντερβίς Έρογλου κατέληξαν στις 11 Φεβρουαρίου 2014 υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών σε ένα Κοινό Ανακοινωθέν και εξαγγέλθηκε η έναρξη των διαπραγματεύσεων.

«Οι δυο ηγέτες είχαν την πρώτη τους συνάντηση σήμερα υπό την αιγίδα της αποστολής των καλών υπηρεσιών του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε σε φιλικό και εγκάρδιο κλίμα και οι δυο ηγέτες συμφώνησαν στα ακόλουθα:

1. Η παρούσα κατάσταση είναι απαράδεκτη και η παράτασή της θα έχει αρνητικές συνέπειες για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Οι ηγέτες επιβεβαίωσαν ότι η διευθέτηση θα έχει θετική επίδραση σε ολόκληρη την περιοχή και πρωτίστως θα επωφελούνται οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι. Η διευθέτηση χαρακτηρίζεται από σεβασμό στις δημοκρατικές αρχές, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες, καθώς και στην ξεχωριστή ταυτότητα και την ακεραιότητα αμφοτέρων, διασφαλίζοντας το κοινό τους μέλλον σε μια ενωμένη Κύπρο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Οι ηγέτες εξέφρασαν την αποφασιστικότητά τους να επαναρχίσουν δομημένες διαπραγματεύσεις με τρόπο που να οδηγεί σε αποτελέσματα. Όλα τα άλυτα βασικά θέματα θα είναι στο τραπέζι και θα συζητηθούν αλληλένδετα. Οι ηγέτες θα έχουν ως στόχο να φθάσουν σε διευθέτηση το

συντομότερο δυνατό και ακολούθως να πραγματοποιήσουν χωριστά και ταυτόχρονα δημοψηφίσματα.

3. Η διευθέτηση θα βασίζεται σε δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα, όπως καθορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και τις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου. Η ενωμένη Κύπρος, ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα έχει μια και μόνη διεθνή νομική προσωπικότητα και μια και μόνη κυριαρχία, η οποία καθορίζεται ως η κυριαρχία που απολαμβάνουν όλα τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών δυνάμει του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ και η οποία προέρχεται εξίσου από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Θα υπάρχει μια και μόνη κυπριακή ιθαγένεια, που θα ρυθμίζεται από την ομοσπονδιακή νομοθεσία. Όλοι οι πολίτες της ενωμένης Κύπρου θα είναι ταυτόχρονα πολίτες είτε της ελληνοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας είτε της τουρκοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας. Αυτή η ιδιότητα θα είναι εσωτερική και θα συμπληρώνει, και δεν θα υποκαθιστά με οποιονδήποτε τρόπο, την μια και μόνη κυπριακή ιθαγένεια.

Οι εξουσίες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, καθώς και θέματα που είναι σαφώς σχετικά με τις καθορισμένες αρμοδιότητές της, θα προσδιορίζονται από το σύνταγμα. Το ομοσπονδιακό σύνταγμα θα προνοεί επίσης ότι το κατάλοιπο εξουσίας θα ασκείται από τις συνιστώσες πολιτείες. Οι συνιστώσες πολιτείες θα ασκούν πλήρως και οριστικά όλες τις εξουσίες τους, χωρίς παρεμβάσεις από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Οι ομοσπονδιακοί νόμοι δεν θα παρεμβαίνουν στις νομοθεσίες των συνιστωσών πολιτειών που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες των συνιστωσών πολιτειών και οι νομοθεσίες των συνιστωσών πολιτειών δεν θα παρεμβαίνουν στους ομοσπονδιακούς νόμους που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Οποιαδήποτε διαφορά σε σχέση με τα πιο πάνω θα εκδικάζεται τελεσίδικα από το Ομοσπονδιακό Ανώτατο Δικαστήριο. Καμιά από τις δυο πλευρές δεν μπορεί να διεκδικεί εξουσία ή δικαιοδοσία από την άλλη.

4. Η ενωμένη κυπριακή ομοσπονδία θα προκύψει από τη λύση μετά από την έγκριση της διευθέτησης σε χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα. Το ομοσπονδιακό σύνταγμα θα ορίζει ότι η ενωμένη κυπριακή ομοσπονδία θα αποτελείται από δυο συνιστώσες πολιτείες με ισότιμο καθεστώς. Η δικοινοτική, διζωνική φύση της ομοσπονδίας και οι αρχές πάνω στις οποίες εδράζεται η ΕΕ θα διασφαλίζονται και θα γίνονται σεβαστές σε όλη την επικράτεια. Το ομοσπονδιακό σύνταγμα θα αποτελεί τον ανώτατο νόμο της χώρας και θα δεσμεύει όλες τις εξουσίες της ομοσπονδίας και των αρχών των συνιστωσών πολιτειών. Η ένωση της ομοσπονδίας ή μέρους αυτής με οποιαδήποτε άλλη χώρα ή η οποιασδήποτε μορφής

- διχοτόμηση ή απόσχιση ή οποιαδήποτε άλλη μονομερής αλλαγή στην κατάσταση πραγμάτων θα απαγορεύεται.
5. Οι διαπραγματεύσεις βασίζονται στην αρχή πως τίποτε δεν έχει συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα.
  6. Οι διορισμένοι εκπρόσωποι έχουν πλήρη εξουσία να συζητούν οποιοδήποτε θέμα σε οποιαδήποτε στιγμή και πρέπει να απολαμβάνουν παράλληλη πρόσβαση σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα ενδιαφερόμενα μέρη στη διαδικασία, όταν κρίνεται αναγκαίο. Οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων θα συναντώνται όσο συχνά κρίνεται απαραίτητο. Διατηρούν την απόλυτη εξουσία λήψης αποφάσεων. Μόνο μια συμφωνία στην οποία θα καταλήξουν ελεύθερα οι ηγέτες μπορεί να τεθεί σε χωριστά ταυτόχρονα δημοψηφίσματα. Οποιασδήποτε μορφής επιδιαιτησία αποκλείεται.
  7. Οι πλευρές θα επιδιώξουν να δημιουργήσουν θετικό κλίμα για να εξασφαλίσουν την επιτυχία των συνομιλιών. Δεσμεύονται να αποφύγουν την απόδοση ευθυνών ή οποιαδήποτε δημόσια αρνητικά σχόλια σχετικά με τις διαπραγματεύσεις. Είναι επίσης προσηλωμένοι στις προσπάθειες να εφαρμοστούν μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης που θα παράσχουν μια δυναμική ώθηση στην προοπτική για μια ενωμένη Κύπρο».

Σε σχέση με τη Συμφωνία Χριστόφια – Ταλάτ το Κοινό Ανακοινωθέν του Φεβρουαρίου 2014 παρουσίαζε ένα πιο συγκεκριμένο πλαίσιο, με πυκνό περιεχόμενο και νέες προσθήκες. Επιπρόσθετο στοιχείο στη νέα διαδικασία ήταν οι χιαστί συνομιλίες. Με αυτή την ιδέα για πρώτη φορά πραγματοποιούντο απ' ευθείας συνομιλίες των Ελληνοκυπρίων με την Άγκυρα και των Τουρκοκυπρίων με την Αθήνα. Για το ζήτημα αυτό είχαν κατατεθεί ουσιαστικές διαφωνίες. Για τον Πρόεδρο Αναστασιάδη η προσέγγιση αυτή ενέπλεκε απ' ευθείας την Τουρκία στις συνομιλίες. Από την άλλη όμως η συγκεκριμένη μεθοδολογία αναβάθμιζε το κατοχικό καθεστώς και ταυτόχρονα παρέπεμπε σε ίσες ευθύνες Ελλάδος και Τουρκίας.

Αναφορικά με τη λειτουργία του διζωνικού, δικοινοτικού ομοσπονδιακού κράτους η συμφωνία προνοούσε ότι το κατάλοιπο εξουσίας κατανέμεται στα συνιστώντα κράτη. Η συμφωνία αυτή παραπέμπει σε μια χαλαρή ομοσπονδία. Σημαντικό στοιχείο της συμφωνίας ήταν επίσης ότι η κυριαρχία θα *«προέρχεται εξίσου από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους...»*.

Ένα από τα πλέον φλέγοντα ζητήματα για το οποίο οι θέσεις των δύο πλευρών αποκλίνουν σημαντικά είναι κατά πόσον το ομοσπονδιακό κράτος θα είναι μετεξέλιξη ή όχι της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σε σχέση με την εξωτερική πολιτική η ελληνοκυπριακή πλευρά θεωρεί τις σχέσεις με την ΕΕ και τη σύναψη διεθνών συμφωνιών, αναπόσπαστη αρμοδιότητα της ομοσπονδιακής κεντρικής κυβέρνησης. Η τουρκοκυπριακή πλευρά θεωρεί ότι η σύναψη διεθνών συμφωνιών πρέπει να αποτελεί αρμοδιότητα και των

συνιστώντων κρατών. Και στα θέματα διακυβέρνησης περιλαμβανομένου του ζητήματος της Προεδρίας υπήρχαν βασικές διαφωνίες μεταξύ των δύο πλευρών.

Μεγάλη διάσταση παρουσιάζεται και στις θέσεις των δύο πλευρών σχετικά με τους φυσικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων των χερσαίων και υπεράκτιων. Επί τούτου, θέση της ελληνοκυπριακής πλευράς είναι ότι οι φυσικοί πόροι, συμπεριλαμβανομένων και των ενεργειακών πόρων θα πρέπει να αποτελούν αρμοδιότητα της κεντρικής κυβέρνησης. Η τουρκοκυπριακή θέση είναι όπως η διαχείριση των φυσικών πόρων αποτελεί αρμοδιότητα των συνιστωσών πολιτειών. Λαμβάνοντας επίσης υπ' όψιν τις θέσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς ότι ο ενεργειακός πλούτος της Κύπρου θα πρέπει να αξιοποιηθεί προς όφελος και των δύο κοινοτήτων, η συγκεκριμένη θέση για αρμοδιότητα των πολιτειών αποτελεί αντίφαση. Σε αυτό το πλαίσιο αναπόφευκτα εμπλέκεται και το θέμα των υδρογονανθράκων. Σημειώνεται συναφώς ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά απορρίπτει κάθε πρόταση για διαμοιρασμό των εσόδων πριν τη λύση.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα που οι δύο πλευρές έχουν διαφορετικές θέσεις είναι αυτό των εποίκων. Για την ελληνοκυπριακή πλευρά, η αποχώρηση των εποίκων αποτελεί θέμα αρχής, αφού είναι αποτέλεσμα της επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μείζον θέμα ασφάλειας. Εν τούτοις έχει αποδεχθεί την παραμονή μεγάλου αριθμού εποίκων για ανθρωπιστικούς λόγους (π.χ. μικτοί γάμοι και παιδιά εποίκων που έχουν γεννηθεί στην Κύπρο). Η εκάστοτε τουρκοκυπριακή ηγεσία δεν αναγνωρίζει καν την ύπαρξη εποίκων, θεωρώντας ότι όλοι έχουν ενσωματωθεί στην «ΤΔΒΚ».

Στο περιουσιακό ζήτημα η ελληνοκυπριακή πλευρά υποστηρίζει το δικαίωμα ιδιοκτησίας καθώς και την εφαρμογή των αρχών Pinheiro. Μόνο σε περιπτώσεις που δεν μπορεί να υπάρξει πλήρης αποκατάσταση θα γίνονται δεκτές εναλλακτικές προτάσεις, ενώ προτείνεται ακόμα η επιστροφή 100.000 προσφύγων υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση. Οι αντίστοιχες θέσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς είναι αντίθετες. Επιπρόσθετα, προβαλλόταν η θέση για ποσοτώσεις στο δικαίωμα εγκατάστασης και ιδιοκτησίας των Ελληνοκυπρίων στην τουρκοκυπριακή συνιστώσα πολιτεία, για μετακίνηση του μικρότερου δυνατού αριθμού πολιτών, αλλά και για μη εφαρμογή των αρχών Pinheiro.

Στις συνομιλίες Αναστασιάδη-Έρογλου και Αναστασιάδη-Ακκιντζί ένα από τα θέματα που συζητήθηκαν ήταν τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και του υφιστάμενου χρήστη περιουσίας. Λαμβάνοντας υπ' όψιν την πολυπλοκότητα του ζητήματος προκύπτουν θέματα κατηγοροποίησης περιπτώσεων.

Σε γενικές γραμμές οι πάγιες θέσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς σημειώνουν την ανάγκη για ουσιαστικές εδαφικές αναπροσαρμογές, για διευρυμένες εγγυήσεις και κατάργηση των επεμβατικών δικαιωμάτων των

τριών εγγυητριών δυνάμεων βάσει του Συντάγματος του 1960. Οι αντίστοιχες τουρκοκυπριακές θέσεις τόνιζαν ότι οι εδαφικές αναπροσαρμογές θα ήταν οριακές, κάποια τουρκικά στρατεύματα θα παρέμεναν και μετά τη λύση, ενώ θα διατηρούντο οι εγγυήσεις και τα επεμβατικά δικαιώματα.

Οι διαπραγματεύσεις με τον Ντερβίς Έρογλου παρουσίασαν σοβαρές δυστοκίες. Αυτό σε συνδυασμό με τις τουρκικές παραβιάσεις της Κυπριακής ΑΟΖ οδήγησαν σε προσωρινή διακοπή των συνομιλιών. Μετά την ανάδειξη του Μουσταφά Ακκιντζί ως ηγέτη των Τουρκοκυπρίων στις 26 Απριλίου 2015 ένα μεγάλο μέρος του πολιτικού κόσμου της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και η διεθνής κοινότητα απέδωσαν τεράστια σημασία στο νέο κύκλο των συνομιλιών καθώς καλλιεργήθηκαν υπερβολικές προσδοκίες για λύση του Κυπριακού και την προοπτική οικονομικής ανόδου. Υπήρξαν επίσης πανηγυρισμοί για την εξαγγελία Ακκιντζί να απλοποιηθούν οι διαδικασίες για μετάβαση προς τα κατεχόμενα. Η ουσία όμως είναι ότι αυτό το μέτρο παράπεμπε σε ομαλοποίηση στη βάση δύο ισοτίμων κρατών και ταυτόχρονα στην οικονομική ενίσχυση των κατεχόμενων. Ενώ υπήρχε σοβαρή διαφορά μεταξύ Έρογλου και Ακκιντζί η βάση των συνομιλιών παρέμεινε αναλλοίωτη. Ούτε και η στάση της Τουρκίας διαφοροποιήθηκε.

Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης αντιλαμβανόμενος τη δεινή κατάσταση της Κύπρου σε διάφορα επίπεδα, επένδυσε σε λύση στο Κυπριακό με υψηλές προσδοκίες παρά τις αναλλοίωτες θέσεις της Τουρκίας. Ενώ ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Μουσταφά Ακκιντζί είναι ένας μετριοπαθής πολιτικός που επιθυμεί λύση για τους Κυπρίους, είναι η Τουρκία που έχει τον καθοριστικό ρόλο.

Είναι αναμενόμενο ότι από μια λύση του Κυπριακού θα υπάρξουν καταστάσεις που θα δημιουργήσουν μια θετική δυναμική. Υπογραμμίζονται ιδιαίτερα η σημασία της ανοικοδόμησης, η διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος και οι εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα. Είναι όμως αδύνατο η Κύπρος να αντέξει τις δαπάνες ενός τρικέφαλου κράτους. Λαμβάνοντας επίσης υπ' όψιν τους σκληρούς κανόνες της Ευρωζώνης οι Ελληνοκύπριοι θα επιχορηγούν το τουρκοκυπριακό συνιστών κράτος αντικαθιστώντας την Τουρκία. Και εάν απαιτηθεί θα κληθούν να καταβάλουν και το κόστος της ανακεφαλαιοποίησης των τουρκοκυπριακών τραπεζών.

Δύσκολη θα είναι επίσης η κατάσταση με τις περιουσίες και τις αποζημιώσεις καθώς δεν υπάρχουν οι απαιτούμενοι πόροι. Σύμφωνα με συντηρητικούς υπολογισμούς θα απαιτηθούν τουλάχιστον €15 δισεκατομμύρια για τις αποζημιώσεις ακόμα και μετά τις εδαφικές αναπροσαρμογές. Αν όμως λάβουμε υπ' όψιν και τις απαιτήσεις των χρηστών περιουσιών που θα τις επιστρέψουν τότε το συνολικό ποσό που θα απαιτηθεί θα ανέλθει στα €25 δισεκατομμύρια. Ούτε και μπορεί να αναμένεται ότι θα υπάρξουν κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση στο

διεθνές πεδίο. Άλλωστε υπάρχουν πολλά σύννεφα στη διεθνή οικονομία που δεν επιτρέπουν τέτοιες προσδοκίες.

Όταν οι συνομιλίες στο Κραν Μοντάνα κατέρρευσαν στις αρχές Ιουλίου του 2017 ανακοινώθηκε ότι ο κύριος λόγος ήταν το θέμα των εγγυήσεων και των ξένων στρατευμάτων. Ο τότε Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς είχε τονίσει τη σημασία ενός κανονικού κράτους. Σημειώνεται επίσης ότι στον συγκεκριμένο κύκλο συνομιλιών που κατέρρευσε υπήρξαν σοβαρές διαφωνίες και σε άλλα ζητήματα. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα θέματα διακυβέρνησης, το εδαφικό και το περιουσιακό. Εν ολίγοις το χάσμα μεταξύ των δύο πλευρών ήταν μεγαλύτερο απ' ότι αρχικά διαφαινόταν.

Παρά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί έκτοτε για επανέναρχη των συνομιλιών αυτό δεν κατέστη ακόμα δυνατό (μέχρι τις 15 Απριλίου 2019). Εκτός από το θέμα των εγγυήσεων διαφαίνονται τώρα πολύ σημαντικές διαφορές στο θέμα της ερμηνείας της πολιτικής ισότητας και της διακυβέρνησης. Παράλληλα συνεχίζεται ο εποικισμός της κατεχόμενης Κύπρου και η ισλαμοποίησή της.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Έχουν περάσει περισσότερα από 42 χρόνια από την πρώτη συμφωνία υψηλού επιπέδου Μακαρίου – Ντενκτάς στις 12 Φεβρουαρίου 1977. Έκτοτε παρά τις διάφορες πρωτοβουλίες του ΟΗΕ και άλλων δυνάμεων, τους ατέρμονους κύκλους διακοινοτικών συνομιλιών καθώς και τις συνεχείς υποχωρήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς δεν κατέστη δυνατή η διευθέτηση του Κυπριακού. Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα, περιλαμβανομένου του διαπραγματευτικού κεκτημένου, την έλλειψη αφηγήματος από την Κυπριακή Δημοκρατία και την προβολή των τουρκικών αντιλήψεων σε διάφορα κέντρα αποφάσεων που διαστρεβλώνουν το τι πραγματικά συμβαίνει στην Κύπρο δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η πολιτική που έχει διαχρονικά ακολουθηθεί απέτυχε.

Οι υποστηρικτές της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας όπως συζητείται σήμερα θεωρούν ότι δεν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές. Όμως βλέπουμε ότι ομοσπονδιακά μοντέλα με αποκλειστικούς πυλώνες τα εθνοκοινοτικά κριτήρια δεν έχουν ευοίωνα μέλλον. Τυχόν υλοποίηση της υφιστάμενης βάσης των συνομιλιών θα νομιμοποιήσει και θα εμβαθύνει τα κατοχικά δεδομένα. Υπογραμμίζεται ότι η Τουρκία απροκάλυπτα αποκαλεί την Κυπριακή Δημοκρατία «εκλιπούσα» και εργάζεται για τη διάλυση της.

Ενώ η υφιστάμενη κατάσταση δεν είναι αποδεκτή, αποτελεί τεράστιο σφάλμα να θεωρείται ότι οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού συνεπάγεται βελτίωση του *status quo*. Ενώσω δεν υπάρχει προοπτική που να βελτιώνει την υφιστάμενη κατάσταση το *status quo* παραμένει "second best". Όμως επειδή το *status quo* δεν είναι στατικό ο χρόνος θα πρέπει να αξιοποιείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Παρά το γεγονός ότι η συμμετοχή στην ΕΕ διαφοροποίησε τα δεδομένα στο Κυπριακό, η στάση της Τουρκίας παραμένει αμετάβλητη. Παρ' όλο που η Τουρκία έχει ένα βεβαρυμένο παρελθόν στην Κύπρο - και αλλού - εν τούτοις υπάρχει μια πολιτική ανοχής έναντι της και οι πιέσεις στρέφονται προς τη Λευκωσία.

Υπογραμμίζεται ότι θα είναι πολύ δύσκολο έως αδύνατο να λειτουργήσει στην Ευρωζώνη ένα τρικέφαλο, πολυδάπανο και δυσκίνητο κράτος. Και τούτο παρά τις διάφορες εκτιμήσεις ότι η λύση θα οδηγήσει σε οικονομική έκρηξη. Για ένα ευοίωνα μέλλον στα πλαίσια μιας λύσης του Κυπριακού απαιτούνται, μεταξύ άλλων, πολιτική σταθερότητα, ένα ελάχιστο πλαίσιο κοινών στόχων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, ευελιξία στη διακυβέρνηση και αποφυγή ψηλών δημοσίων δαπανών και στρεβλώσεων. Αποτελεί μέγιστη απρονοησία να θεωρείται ότι τα ζητήματα αυτά εκ προοιμίου θα έχουν την επιθυμητή κατάληξη. Δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζουμε τις εμπειρίες άλλων κρατών που στηρίχθηκαν/στηρίζονται σε εθνοκοινοτικούς πυλώνες.

Ένα σημαντικό θέμα είναι τα δημογραφικά δεδομένα σε μια λύση του Κυπριακού. Με την υφιστάμενη βάση συνομιλιών σε περίπτωση λύσης θα επέλθει μια κατάσταση πραγμάτων όπου το ένα συνιστών κράτος θα είναι σχεδόν αμιγώς τουρκικό και το άλλο θα καταστεί πολυεθνικό. Επιπρόσθετα, μια μερίδα νέων Ελληνοκυπρίων η οποία δεν θα συμμερίζεται το «όραμα» της λύσης θα εγκαταλείψει την Κύπρο. Ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταστεί σύντομα ο Κυπριακός Ελληνισμός μειονότητα στη για αιώνες ελληνική του πατρίδα.

Υπάρχουν και τα κεφάλαια της νομιμοποίησης και της ομαλής διακυβέρνησης τα οποία είναι αλληλένδετα και καθοριστικής σημασίας. Σημειολογικά υπογραμμίζεται ότι οι Ελληνοκύπριοι ακόμα θάβουν νεκρούς του 1974. Επίσης το πρωί της 20^{ης} Ιουλίου κάθε χρόνο στις ελεύθερες περιοχές ακούγονται οι σειρήνες ενώ στην κατεχόμενη Κύπρο λαμβάνει χώρα η καθιερωμένη στρατιωτική παρέλαση. Είναι αδύνατο για τους Ελληνοκύπριους να αποδεχθούν αυτά που θεωρούν ως νομιμοποίηση της εισβολής και να επιχορηγούν με τους φόρους τους το νέο οικοδόμημα. Η συμβίωση προϋποθέτει ένα ελάχιστο κοινό πλαίσιο στόχων και αρχών το οποίο δεν υπάρχει σήμερα.

Θα αποτελούσε θετική εξέλιξη εάν προωθείτο η συμφιλίωση και ένας έντιμος συμβιβασμός. Η Άγκυρα όμως θα συγκατανεύσει σε λύση η οποία θα εξυπηρετεί τα στρατηγικά της συμφέροντα όπως η ίδια τα προσδιορίζει. Υπενθυμίζεται ότι η βάση των συνομιλιών παραμερίζει την Κυπριακή Δημοκρατία αντικαθιστώντας την με ένα νέο τρικέφαλο κρατικό μόρφωμα το οποίο κατ' ουσίαν θα καταστεί προτεκτοράτο της Τουρκίας. Όσοι προσπερνούν τη θέση αυτή θεωρούν ότι η προσήλωση στην κρατική υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι σημειολογική αλλά και εν πολλοίς αδιέξοδη. Οι θέσεις αυτές παραπέμπουν όμως σε στρουθοκαμηλισμό και ψευδαισθήσεις. Τα δικαιώματα της τουρκοκυπριακής κοινότητας μπορεί να κατοχυρωθούν εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας. Άλλωστε, όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο διακήρυξε ότι στόχος της ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης. Ήταν σοβαρό λάθος που από την αρχή δεν ξεκαθαρίστηκε ότι το κοινό κράτος θα ήταν η Κυπριακή Δημοκρατία.

Είναι κατανοητές οι υπέρμετρες δυσκολίες της διαφοροποίησης της βάσης των συνομιλιών και του στόχου της ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Κυπριακής Δημοκρατίας. Όμως εκ των πραγμάτων μια νέα προσέγγιση αποτελεί στρατηγικό μονόδρομο. Θα απαιτηθούν, μεταξύ άλλων, επίμονες προσπάθειες, ολοκληρωμένες προτάσεις για το περιεχόμενο της λύσης, πειστικό αφήγημα και μια πραγματιστική εξωτερική πολιτική.

Στη σημερινή συγκυρία διακρίνουμε ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ των δύο πλευρών αλλά και βαθιές ενδοκοινοτικές διαιρέσεις. Θα πρέπει επίσης να απαντηθεί το ερώτημα κάτω από ποιες προϋποθέσεις είναι επιθυμητή και εφικτή η συμβίωση. Σημειώνεται συναφώς ότι στο κατεχόμενο βόρειο

τμήμα της Κύπρου ο πληθυσμός σήμερα προσεγγίζει τις 350.000, στην πλειοψηφία τους έποικοι. Πέραν τούτου αλλοιώνεται και η τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Είναι σημαντικό να αξιολογηθούν οι στόχοι της Τουρκίας και να απαντηθεί το ερώτημα κατά πόσον η Τουρκία αρκείται στη διχοτόμηση. Είναι επίσης τραγικό να συζητούμε ένα πλαίσιο που εάν υλοποιηθεί θα επιδεινωθεί το *status quo*. Υπάρχει ένας ευρύτερος προβληματισμός για το ενδεχόμενο κατάρρευσης στην περίπτωση μιας κακής λύσης. Ακόμα και χωρίς τη δυσπιστία, το βεβαρημένο παρελθόν και τον καθοριστικό ρόλο της Τουρκίας, η εφαρμογή μιας διευθέτησης θα απαιτούσε χρόνο. Εκ των πραγμάτων μια εξελικτική προσέγγιση ενδεχομένως να αποτελεί στρατηγικό μονόδρομο. Σημειώνεται συναφώς ότι δυστυχώς από το 2003 μέχρι σήμερα τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης τα οποία υιοθετήθηκαν μονομερώς και χωρίς συμφωνία κατ' ουσίαν εξυπηρέτησαν την τουρκοκυπριακή πλευρά. Επιπρόσθετα, τα δεδομένα σε σχέση με την προσπάθεια σύνδεσης της κινητής τηλεφωνίας ήταν ενδεικτικά. Η τουρκοκυπριακή πλευρά συστηματικά αρνείται τη χρήση του κωδικού +357, ο οποίος χρησιμοποιείται διεθνώς για την Κυπριακή Δημοκρατία. Υπογραμμίζεται επίσης σε σχέση με τα ΜΟΕ ότι το πραγματικό πεδίο δοκιμής προθέσεων είναι η επιστροφή της περικλειστής πόλης των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους.

Με πραγματισμό θα πρέπει να αξιολογήσουμε και να ενισχύσουμε τα ερείσματα της Κυπριακής Δημοκρατίας προωθώντας συνεργασίες με άλλες χώρες στη βάση της σύζευξης συμφερόντων σε διάφορα ζητήματα περιλαμβανομένων και των θεμάτων ενέργειας. Επιπρόσθετα, απαραίτητα στοιχεία είναι η αποκατάσταση της ηθικής υπεροχής, η δημιουργία μιας αφηγηματικής επεξήγησης και η κατάθεση συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών επίλυσης του Κυπριακού που να διασφαλίζουν την κρατική υπόσταση και την ενότητα της πολιτείας, της οικονομίας και της κοινωνίας.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα θα πρέπει να οικοδομηθεί μια νέα πολιτική με στόχο ένα ιδιότυπο ομοσπονδιακό μοντέλο το οποίο θα προκύψει από τη συνταγματική αναθεώρηση του Συντάγματος του 1960. Η συγκεκριμένη πρόταση θα εμπεριέχει επίσης μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων καθώς και ομαλοποίηση των σχέσεων με την Τουρκία με σεβασμό στην ανεξαρτησία, κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Προς την κατεύθυνση αυτή η προοπτική μιας πολυμερούς ενεργειακής συνεργασίας θα είναι εξαιρετικά χρήσιμη. Οι στόχοι αυτοί είναι δυνατό να επιτευχθούν με τη συμβολή της ΕΕ καθώς και άλλων δυνάμεων στα πλαίσια μιας εξελικτικής πορείας.

Η θέση για εξελικτική προσέγγιση ενισχύεται από το γεγονός ότι στην περίπτωση λύσης είναι αδύνατη η μετάβαση από μια κατάσταση πραγμάτων σε άλλη σε εικοσιτέσσερις ώρες. Και τούτο επειδή υπάρχουν ξεχωριστά αφηγήματα, παραστάσεις, αξιακά συστήματα καθώς και διαφορετικά

πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα. Ως εκ τούτου θα πρέπει να υπάρξει μια εξελικτική προσέγγιση, οι βασικοί πυλώνες της οποίας είναι οι εξής:

- (i) Μετατροπή των περιοχών υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση σε Περιφέρεια/Region της ΕΕ με εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου και στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κύπρου (δηλαδή η αναστολή του Πρωτοκόλλου 10). Στις διεργασίες αυτές ρόλο θα έχει και η Κυπριακή Δημοκρατία.
- (ii) Σταδιακή επιστροφή εδαφών υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση με προτεραιότητα την περικλειστή πόλη των Βαρωσίων, σταδιακή εφαρμογή των τεσσάρων βασικών ελευθεριών καθώς και σταδιακή εφαρμογή των υποχρεώσεων της τουρκοκυπριακής κοινότητας.
- (iii) Ομαλοποίηση των σχέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Τουρκία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα ήταν δυνατό να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά τα ενεργειακά ζητήματα της Ανατολικής Μεσογείου με τρόπο που να εξυπηρετούνται πολλαπλοί στόχοι.
- (iv) Δημιουργία οδικού χάρτη για τα επόμενα βήματα καθώς και κατευθυντήριων γραμμών για ένα ομοσπονδιακό πολίτευμα ως αποτέλεσμα σύνθεσης: η ουσία είναι να εμβολιασθεί και να τροποποιηθεί το σύνταγμα του 1960 που στηρίζεται στη συναινετική δημοκρατία (consociational democracy) με στοιχεία ενός ενοποιητικού (integrationalist) ομοσπονδιακού μοντέλου. (Τέτοια στοιχεία έχουν κατατεθεί αρχές Ιουλίου του 2004 από ομάδα εργασίας του Κέντρου).
- (v) Είναι σημαντικό να αναλάβει και η ΕΕ τις ευθύνες της στη διαδικασία εναρμόνισης των κατεχόμενων εδαφών της Κύπρου με το κοινοτικό κεκτημένο λαμβάνοντας υπ' όψιν τη διεθνή νομιμότητα και το αξιακό σύστημα της Ένωσης.
- (vi) Η Τουρκία πρέπει να αναλάβει τις υποχρεώσεις της. Υπενθυμίζεται ότι όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου 1974 προέβαλε τη θέση ότι στόχος της ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και η προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Ως εκ τούτου θα πρέπει να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση. Πρώτα ουσιαστικά βήματα πρέπει να είναι ο τερματισμός του εποικισμού και η έναρξη της αποχώρησης των στρατευμάτων κατοχής.
- (vii) Η οποιαδήποτε λύση πρέπει να είναι το προϊόν της ελεύθερης βούλησης των δύο πλευρών στην Κύπρο. Γι' αυτό η εξελικτική προσέγγιση θα δώσει τον απαιτούμενο χρόνο για τη σταδιακή ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τη σφυρηλάτηση της έννοιας του ενός ενοποιητικού ομοσπονδιακού αδιαίρετου κράτους. Στην περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό θα πρέπει να αναζητηθούν άλλοι τρόποι που να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ασφάλεια στα πλαίσια της συμμετοχής ολόκληρης της Κύπρου στην ΕΕ, δεδομένο που έχει διασφαλισθεί με την ένταξη το 2004 περιλαμβανομένου και του Πρωτοκόλλου 10.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι απαιτείται η συνεχής ενίσχυση της κρατικής υπόστασης της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και ένα ολοκληρωμένο αφήγημα για τη δίκαιη υπόθεσή της. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να αναδειχθεί η κατοχική διάσταση του Κυπριακού και οι ευθύνες της Τουρκίας. Εξ ίσου σημαντικό είναι μια πραγματιστική εξωτερική πολιτική και η δημιουργία ενός κράτους πρότυπο στην Ανατολική Μεσόγειο. Με μια τέτοια πολιτική η Κυπριακή Δημοκρατία θα αναβαθμίσει σε μεγάλο βαθμό τα ερείσματά της και θα ενισχύσει τις προοπτικές υλοποίησης των στόχων της.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Βαληνάκης Γ., «Μια Τολμηρή Πρόταση για την Κύπρο», *Καθημερινή*, 24 Σεπτεμβρίου 1989.

Βενιζέλος Κ., Ιγνατίου Μ., *Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσιντζερ*, Αθήνα, Λιβάνης, 2002.

Βενιζέλος Κ., Ιγνατίου Μ., και Μελέτης Ν., *Το Σχέδιο Ανάν: Το Μυστικό Παζάρι*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2005.

Βενιζέλος Κ., «Οι Θέσεις των Δύο Πλευρών για την Κατανομή των Εξουσιών», *Φιλελεύθερος*, 9 Ιουλίου 2014.

Δεκλερής Μ., *Κυπριακό 1972-1974: Η Τελευταία Ευκαιρία*, Αθήνα, Εκδοτική Εταιρεία Εστία, 1981.

«Διάγραμμα Προτάσεων για την Εγκαθίδρυση Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας και για τη Λύση του Κυπριακού Προβλήματος (Ομόφωνες Ελληνοκυπριακές Προτάσεις του 1989)», οι οποίες υποβλήθηκαν από την Ελληνοκυπριακή πλευρά στις 30 Ιανουαρίου του 1989. Βλέπε Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας, *Το Κυπριακό Πρόβλημα: Ιστορική Επισκόπηση και οι Τελευταίες Εξελίξεις*, Λευκωσία, αναθεωρημένο τον Απρίλιο του 1999, Παράρτημα 20, σελ. 170-181.

Εφημερίδα Reporter, 13 Δεκεμβρίου 2015, σελ. 1, 4-8.

Θεοφάνους Α., *Ευρωπαϊκή Κύπρος – Πολιτειακή Δομή, Οικονομία και Κοινωνία: Η Ένταξη και τα Σενάρια Λύσης*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 2002, σελ. 195-203.

Θεοφάνους Α., *Το Σχέδιο Ανάν και η Ευρωπαϊκή Επιλογή* (Β' έκδοση), Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2003.

Θεοφάνους Α., (με τη συμβολή ειδικής ομάδας εργασίας του Κέντρου), «Το Επόμενο Βήμα: Τι Κάνουμε Μετά το Σχέδιο Ανάν;», κυκλοφόρησε ως ένθετο, *Σημερινή*, 4 Ιουλίου 2004.

Θεοφάνους Α., «Ποια Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία;», *Πολίτης*, 30 Σεπτεμβρίου 2007, σελ. 37-39.

Θεοφάνους Α., *Η Διακυβέρνηση και η Πολιτική Οικονομία μίας Ομοσπονδιακής Κύπρου*, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρη, 2016.

Θεοφάνους Α., Κάππος Σ., Μαυροειδής Κ., «Η Διζωνική Δικαιοδική Ομοσπονδία και η Εναλλακτική Πρόταση», *Κείμενο Πολιτικής 4/2016*, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων.

Θεοφάνους Α., Κάππος Σ., Μαυροειδής Κ., «Η εναλλακτική πρόταση στο Κυπριακό», *Φιλελεύθερος*, 17 Δεκεμβρίου 2016, σελ. 26.

Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, *Οι Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις και Προεκτάσεις από τη Μερική Άρση των Περιορισμών στην Ελεύθερη Διακίνηση*, Δεκέμβριος 2007.

Κληρίδης, Γλ., *Η Κατάθεσή μου*, τόμος 1, Λευκωσία, Εκδόσεις Αλήθεια, 1988.

Κληρίδης, Γλ., *Η Κατάθεσή μου*, τόμος 2, Λευκωσία, Εκδόσεις Αλήθεια, 1989.

Κληρίδης, Γλ., *Η Κατάθεσή μου*, τόμος 3, Λευκωσία, Εκδόσεις Αλήθεια, 1990.

Κληρίδης, Γλ., *Η Κατάθεσή μου*, τόμος 4, Λευκωσία, Εκδόσεις Αλήθεια, 1991.

Κωνσταντακόπουλος Δ., *Η Αρπαγή της Κύπρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2004.

Λυγερός Σ., *Στα Όρια του Αφανισμού*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 1993.

Παύλου Σ., (Επιμ.), *Η άλλη Κατάθεση ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ: Τα πρακτικά της σύσκεψης του 1974*, Λευκωσία, Εκδόσεις Το μώλυ, 1991.

Πολυβίου Π., «Το Κυπριακό Πρόβλημα – Μια άλλη προσέγγιση», Μελέτη, 16 Αυγούστου 2018.

Προτάσεις της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας, «Περίγραμμα Προτάσεων για την Εγκαθίδρυση Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας και για τη Λύση του Κυπριακού Προβλήματος», 30 Ιανουαρίου 1989.

Συνέντευξη του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκου Αναστασιάδη στους Διονύση Διονυσίου, Γιώργο Κασκάνη, Κατερίνα Ζορπά, Μανώλη Καλατζή και Γιώργο Κακουρή, «Είμαι έτοιμος ναι για μονομερή ΜΟΕ», *Πολίτης*, 10 Απριλίου 2015.

<http://www.politis-new.com/cgi-bin/hWeb?-A=289594&-V=articles>

Υπουργείο Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας www.mfa.gov.cy

Χριστοδούλου Μ., *Η Πορεία μιας Εποχής: Η Ελλάδα, η Κυπριακή Ηγεσία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα, Εκδοτικός και Εμπορικός Οργανισμός Ιωάννου Φλώρου, 1987.

Χριστοδουλίδης Ν., *Τα Σχέδια Λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Εκδόσεις Καστανιώτης, 2009.

ΑΓΓΛΙΚΗ

- Avineri S., "A Deeply Flawed Peace Plan for Cyprus", *Jerusalem Post*, 29 February 2004.
- Bahcheli T., "Searching for a Cyprus Settlement: Considering Options for Creating a Federation, a Confederation, or Two Independent States", *Publius: The Journal of Federalism*, vol. 30, no. 1-2, Winter/Spring 2000, pp. 203-216.
- Birand M. A., "We may miss the Annan Plan", *Turkish Daily News*, 22 January 2004.
- Birand M. A., "Only independence would be better", *Turkish Daily News*, 1 April 2004.
- Dodd C. H., (Ed.), *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus*, Huntingdon, Eothen Press, 1993.
- Hannay D., *Cyprus: The Search for a Solution*, London, I.B. Tauris & Co. Ltd, 2005.
- Horowitz D. L., "The Many Uses of Federalism", *55 Drake Law Review*, 2007, pp. 953-966
http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/1855
- Hitchens Ch., *Hostage to History: Cyprus from the Ottomans to Kissinger*, London/New York, Verso Press, 1997
<http://www.un.int/cyprus/scr774.htm>
<http://www.un.org/Docs/sc/sgrep04.html>
- Kyriakides S., *Cyprus: Constitutionalism and Crisis Government*, Philadelphia, Univ. of Pennsylvania Press, 1968.
- Lijphart A., *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, New Haven, Yale University Press, 1977.
- Moran M., *Sovereignty Divided*, (3rd ed.), Ankara, CYPER, 1999.
- Oberling P., *The Road to Bellapais*, Social Science Monographs, Boulder, New York, 1982.
- O'Malley B. and Craig I., *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, London/New York, I.B. Tauris, 1999.
- Palley C., *An International Relations Debacle: The UN Secretary-General's Mission of Good Offices in Cyprus 1999-2004*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2005.

Press and Information Office, "President Papadopoulos: best solution is the reunification and the economic convergence of the two sides", 13 October 2004.

Sayari S., "The US Policy on Turkey's Quest for EU Membership", in N. Goren and A. Nachmani (Eds), *The Importance of Being European: Turkey, the EU and Middle East, Conference and Lecture Series 4*, The Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem 2007, pp. 78-85.

Theophanous A., 'Prospects for Solving the Cyprus Problem and the Role of the European Union', *Publius, The Journal of Federalism*, vol. 30, no. 1-2, Winter/Spring 2000, pp. 217-241.

Theophanous A., *The Cyprus Question: The Challenge and the Promise*, Nicosia, Intercollege Press, 2004.

Theophanous A., "Euro-Turkish Relations and Cyprus", in N. Goren and A. Nachmani (Eds), *The Importance of Being European: Turkey, the EU and Middle East, Conference and Lecture Series 4*, The Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem 2007, pp. 32-50.

Theophanous A., *The Political Economy of a Cyprus Settlement: The Examination of Four Scenarios*, Nicosia, PRIO Report 1/2008, 2008.

Theophanous A., "Revisiting the Cyprus Question and the Way Forward", Winter's Issue 2017, vol. 15, no. 4, *Turkish Policy Quarterly* <http://turkishpolicy.com/article/841/revisiting-the-cyprus-question-and-the-way-forward>

Theophanous A., "Cyprus in Search of a New Economic Paradigm", *Cyprus Review*, Fall 2018, Policy Paper, Volume 30, Number 2, Published by the University of Nicosia, pp. 213-242.

United Nations, *Set of Ideas* (Ghali Set of Ideas), for the solution of the Cyprus Problem, S/24472, August 21, 1992.

United Nations, *Summary of the Current Positions of the two sides in Relation to the Set of Ideas*, S/24472, November 11, 1992.

United Nations, "The Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem", fifth version of the Annan Plan: Annan Plan V, όπως έχει κατατεθεί στις 31 Μαρτίου, 2004, <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep04.html>

Webster C., Christophorou Chr., Panayidou Chr., "Cypriots and their Holidays in 2003 and Greek Cypriot Opinions and Behavior on Visits to the Occupied Areas", *CYMAR Market Research*, November 2003.

United Nations Principles on Housing and Property Restitution for Refugees
and Displaced Persons

<http://2001-2009.state.gov/documents/organization/99774.pdf>

**ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

UNIVERSITY *of* NICOSIA

1993-2019 ΕΙΚΟΣΙΕΞΙ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ